

Bestrijding van Amerikaanse vogelkers in Vlaanderen: stand van zaken

In Bosrevue 12 verscheen al een artikel over de ervaringen met de bestrijding van Amerikaanse vogelkers in het natuurgebied Heidebos. In dit artikel vindt u de resultaten van een enquête over de bestrijding van Amerikaanse vogelkers bij 30 terreinbeheerders in Vlaanderen. De enquête werd uitgevoerd door studenten bio-ingenieur van de Universiteit Gent (Calle et al. 2008).

Introductiegeschiedenis

Amerikaanse vogelkers, een boomsoort afkomstig uit Noord-Amerika, werd in Centraal-Europa aangeplant om verschillende redenen. Begin 17de eeuw werd de soort voor het eerst als sierboom gebruikt in de buurt van Parijs. De eerste grootschalige aanplantingen gebeurden met het oog op de productie van kwaliteitshout. Amerikaanse vogelkers groeide snel en goed, ook op arme en droge zandbodems. Al snel bleek echter dat de groeivorm slecht was. In de tweede aanplantingsfase werd Amerikaanse vogelkers gebruikt in brand- en windsingels, als dekking voor wild en in de onderetage van dennenplantages op arme zandgrond. Men hoopte dat het snelverterend strooisel van Amerikaanse vogelkers de humusafbraak in de dennenbossen zou versnellen en bijgevolg de groei van de dennen zou bevorderen. Ook dit keer werden de bosbouwkundige verwachtingen niet ingelost. Rond 1950, bij de verjonging van de eerste generaties dennenplantages, werd duidelijk dat de hinder en kosten geassocieerd met de massale aanwezigheid van Amerikaanse vogelkers groter waren dan de verwachte voordelen. Amerikaanse vogelkers werd bekend als 'bospest' en er werd gestart met het bestrijden van de soort.

Momenteel beschouwt men Amerikaanse vogelkers als **invasieve exoot**, een uitheemse soort die zich succesvol kan uitbreiden in zijn nieuwe areaal. Amerikaanse vogelkers heeft heel wat eigenschappen die kenmerkend zijn voor succesvolle invasieve soorten. Hij produceert, al op jonge leeftijd, grote hoeveelheden zaad. Het zaad wordt verbreid door vogels en zoogdieren. De soort heeft een – relatief kortlevende – zaadbank, stelt geringe eisen aan het kiembed en vertoont een snelle groei op een brede

MARGOT VANHELLEMONT, BRAM CALLE, OPHÉLIE ELIAT-ELIAT, STEPHANIE SCHELFHOUT, ELLEN VAN DE VIJVER & KRIS VERHEYEN, Universiteit Gent

waaier aan standplaatsen. Bovendien heeft hij een groot opslagvermogen (Muys & Maddelein 1993). In enkele recente studies wordt echter aangetoond dat het huidige voorkomen van Amerikaanse vogelkers nog steeds in belangrijke mate gerelateerd is met de locaties waar de soort oorspronkelijk geïntroduceerd werd en niet volledig het gevolg is van de 'agressieve uitbreiding' van de soort (Starfinger et al. 2003, Verheyen et al. 2007). Zeker in gesloten bos blijft het merendeel van de zaden in de directe omgeving van de zaadboom. In open gebieden zorgt langeafstandsverbreiding van zaden door vogels en zoogdieren voor een snelle kolonisatie.

Bestrijding van Amerikaanse vogelkers in Vlaanderen

In Vlaanderen gebeurden de laatste aanplantingen met Amerikaanse vogelkers voor bosbouwkundige doeleinden in de jaren '50. In diezelfde periode werd gestart met de bestrijding. Begin jaren '90 werd onderzoek verricht naar de verschillende bestrijdingsmethoden, en in 1996 werd door de toenmalige afdeling Bos en Groen, in samenwerking met de Universiteit Gent, een brochure uitgegeven over de integrale bestrijding van Amerikaanse vogelkers: 'Amerikaanse vogelkers vogelvrij'. Ondanks alle inspanningen ter bestrijding van de soort, bleek bij de eerste Vlaamse bosinventaris dat Amerikaanse vogelkers de soort is die zich het meest frequent verjongt in Vlaamse bossen (Waterinckx & Roelandt 2001).

Om een beeld te krijgen van de bestrijding van Amerikaanse vogelkers in Vlaanderen, anno 2008, werden dit voorjaar terreinbeheerders en organisaties die beheerwerken uitvoeren in opdracht van derden bevestigd. Er werd getracht om respondenten te contacteren uit heel Vlaanderen en van verschillende instanties. Uiteindelijk waren 32 personen bereid om mee te werken aan de enquête, met een werkingsgebied in de provincies Antwerpen (11), Limburg (6), Oost-Vlaanderen (7), West-Vlaanderen (4) en Vlaams-Brabant (4).

- en werkzaam bij het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB, 13), de bosgroepen (6), Natuurpunt (5), de Intercommunale Waterleidingsmaatschappij Veurne-Ambacht, Pidpa, Natuurwerk vzw (Strategisch Plan Kempen), vzw Durme, Limburgs Landschap, Regionaal Landschap Meetjesland, de provincie Oost-Vlaanderen en domein Duinoord.

In de telefonische enquête werd gepeild naar het voorkomen van Amerikaanse vogelkers in het beheerde gebied, de negatieve en eventueel positieve aspecten van de soort, en de ervaringen met de bestrijding van Amerikaanse vogelkers: de gebruikte methoden, de kosten, de efficiëntie en mogelijkheden tot verbetering. Bij de bespreking van de resultaten van dit onderzoek wordt tussen haakjes vermeld hoeveel respondenten een bepaalde stelling vermeldden. Uitspraken van de respondenten zelf worden schuin gedrukt.

Waar?

Alle respondenten komen bij het beheer in contact met Amerikaanse vogelkers. De soort komt frequent voor bij 27 van de respondenten en wordt als probleem beschouwd door 25 van de bevrageden. Er zijn echter verschillen in perceptie. Amerikaanse vogelkers vormt een probleem van zodra hij aanwezig is in het gebied (7), vanaf 20-50 % bedekking in de onderetage (5) of vanaf een volledige bedekking (2). De soort is voornamelijk problematisch onder den op zandgrond, in de provincies Antwerpen, Limburg en Oost-Vlaanderen. In gebieden waar hij enkel plaatselijk voorkomt, vormt hij geen groot probleem. Ook op vochtige standplaatsen of op rijkere bodems waar meer boomsoorten voorkomen is hij niet in staat om agressief uit te breiden.

Alle respondenten voeren beheerwerken uit met het oog op de volledige bestrijding (26), het beheer (3) of een combinatie van beheer en bestrijding (3) van Amerikaanse vogelkers. Volledige bestrijding is zeer arbeidsintensief en enkel rendabel in grote boscomplexen of in geïsoleerde bossen waar de inzaai uit naburige bestanden beperkt is. Nieuwe bestrijding gebeurt aansluitend bij reeds bestreden gebieden. Zaadbomen en minder aangetaste gebieden worden prioritair behandeld. In gebieden waar het vogelkersprobleem slechts plaatselijk is, wordt enkel daar bestreden en probeert men in de andere zones de soort onder controle te houden. Bij een bosgroep tracht men zaadbomen te bestrijden door gericht bouseigenaars te contacteren met de vraag of ze de zaadbomen op hun domein willen (laten) vellen.

Waarom?

Tijdens de enquêtes werden door 31 respondenten volgende **negatieve eigenschappen** van Amerikaanse vogelkers vermeld als reden voor het bestrijden van de soort.

- De dominantie van de soort (16) hindert de verjonging, vestiging en groei van inheemse planten-, boom-, en struiksoorten; heeft een negatieve invloed op de structuur- en soortendiversiteit en hindert werkzaamheden in het bos, zoals hameren.
- Het invasieve karakter (13) maakt dat de soort moeilijk te beheren is en dat herbicidegebruik noodzakelijk is. Hier wordt verwezen naar de woekerende groei, de gemakkelijke verjonging, de verbreiding van het zaad door vogels, de langdurige kiemkracht van het zaad en het opslagvermogen.

Daarnaast werd nog vermeld dat Amerikaanse vogelkers een exoot is, dat de bladval een negatief effect heeft op de soorten van kalkrijke bodems en dat er minder nachtvlinders voorkomen in bestanden met veel Amerikaanse vogelkers.

Vierentwintig respondenten noemen ook **positieve eigenschappen** van Amerikaanse vogelkers.

- Hij levert goed brandhout en in sommige gevallen ook goed zaaghout (13).
- Hij kan een positieve invloed hebben op de soortenrijkdom (10): de vruchten worden gegeten door vogels en zoogdieren, het strooisel breekt snel af en hij is een bron van nectar en dood hout.
- Hij wordt geapprecieerd omwille van zijn bloemen en glanzende groene bladeren (3).
- Hij kan positief zijn voor het bosbeheer (4) omwille van zijn schermfunctie, snelle groei en de afwezigheid van een mat bochtige smele, adelaarsvaren of pijpestrootje onder Amerikaanse vogelkers.
- De vruchten zijn eetbaar, er kan wijn van gemaakt worden en Amerikaanse vogelkers kan dienst doen als dekking voor wild.

De positieve aspecten van Amerikaanse vogelkers worden door alle respondenten echter onmiddellijk genuanceerd. Op rijkere standplaatsen leveren inheemse soorten als hazelaar en haagbeuk eveneens goed brandhout. Spork, lijsterbes, hazelaar en haagbeuk dragen ook eetbare vruchten en produceren goed strooisel.

Hoe?

Er wordt onderscheid gemaakt tussen hoofd- en nabehandeling. De hoofdbehandeling is het allereerste bestrijdingsmoment, dat 2 tot 3 jaar kan duren. De nabehandeling is de periodieke terreincontrole die gebeurt vanaf het moment dat Amerikaanse vogelkers onder controle is. Tabel 1 geeft een overzicht van de methoden die momenteel gebruikt worden. Welke methode toegepast wordt, hangt af van de standplaats en de bedekking en verschij-

GROTE VOGELKERS

KLEINE VOGELKERS

HOOFDBEHANDELING

vellen + stobbenbehandeling (22)
hak en spuit (14)
vellen + bladbehandeling (3)
uittrekken (2)
ringen (2)

uittrekken (18)
bladbehandeling (6)
maaïen + bladbehandeling (4)

NABEHANDELING

vellen + stobbenbehandeling (11)
hak en spuit (4)

uittrekken (20)
bladbehandeling (13)
uitsteken met spade (2)
maaïen + bladbehandeling (1)

Tabel 1: Klassieke methoden die gebruikt worden bij het bestrijden van grote en kleine exemplaren van Amerikaanse vogelkers. Tussen haakjes staat het aantal geënquêteerden dat de methode gebruikt.

ningsvorm van Amerikaanse vogelkers. Meestal wordt gewerkt met een combinatie van methoden. Vogelkersbestrijding is altijd een stukje maatwerk.

Naast de 'klassieke' methoden uit Tabel 1, wordt ook geëxperimenteerd met methoden die niet volledig passen binnen het stramien van hoofd- en nabehandeling.

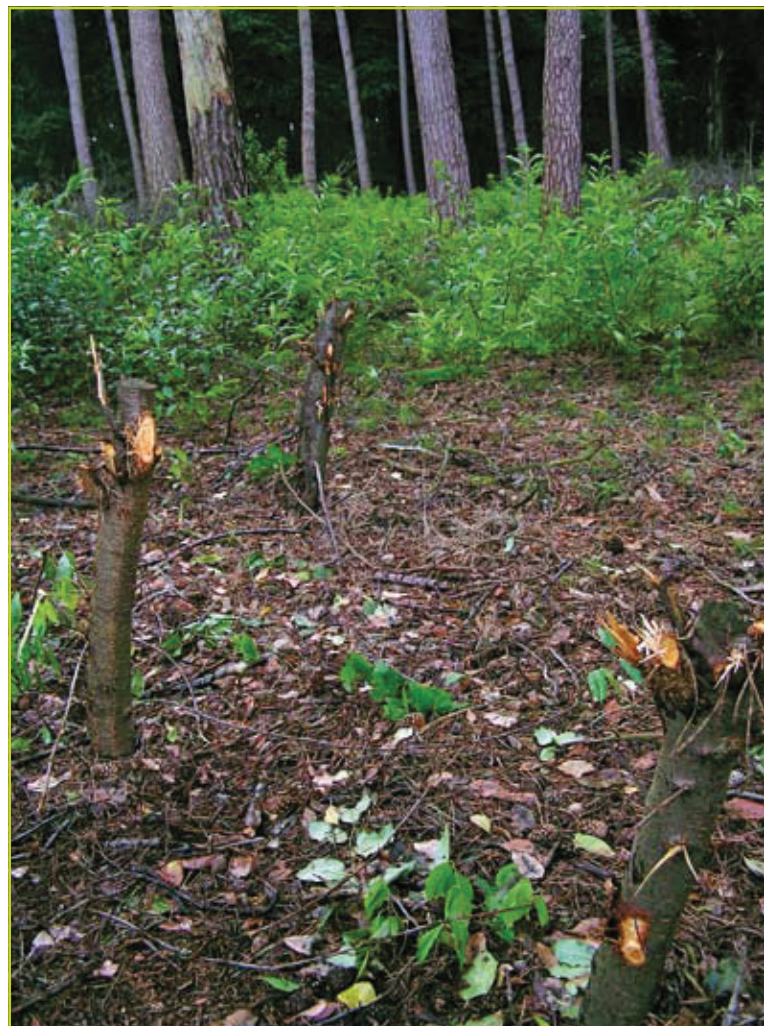
- Bij begrazing worden schapen en geiten ingezet om verjonging en opslag in toom te houden, nadat men zaadbomen geveld heeft en verjonging gemaaid werd.
- Bij hakhoutbeheer wordt nieuwe opslag periodiek afgezet. Hierbij kunnen, op rijkere bodem, ook inheemse soorten als hazelaar en haagbeuk ingeplant worden. Deze zullen door hun schaduwgevend vermogen de hoeveelheid verjonging beperken. Ze kunnen bovendien mee opgenomen worden in het hakhoutbeheer.
- Bij heupkap wordt Amerikaanse vogelkers in de winter afgezet op heuphoogte. De nieuwe scheuten zorgen voor schaduw, waardoor zaailingen weinig kans krijgen. Het merendeel van de vogelkersen sterft af als de scheuten 2 tot 3 jaar later verwijderd worden. Indien nodig wordt het verwijderen van de scheuten nog eens herhaald.

Alternatieve methoden die wel vermeld werden, maar waar geen ervaring mee was, zijn de loodglansschimmel, het branden of stomen van zaailingen, manueel alles uitgraven, frequent maaïen van verjonging, versneld hakhoutbeheer en het frezen van de bodem om de struiken gemakkelijker te kunnen uittrekken. Veel van deze methoden zijn zo arbeidsintensief dat de respondenten twijfelden aan de haalbaarheid ervan.

Wanneer?

Zestien van de respondenten geven aan dat ze het hele jaar bezig zijn met de bestrijding van Amerikaanse vogelkers. Afhankelijk van de gebruikte methode of de beschikbaarheid van arbeiders wordt door de andere respondenten voornamelijk bestreden tijdens de winter (5), zomer (6), het voorjaar (7) en/of najaar (10). Behandeling met glyfosaat gebeurt bij voorkeur in het najaar, wanneer de sapstroom naar beneden gaat (10). Tijdens de schoontijd, van april tot en met juni, wordt in principe niet bestreden (10). Het manueel uittrekken van zaailingen als nabehandeling is dan echter wel een geschikt werkje (3). Bij regen, vorst en hoge temperaturen wordt geen glyfosaat gebruikt door de beperkte efficiëntie van behandelingen met glyfosaat in die omstandigheden (11).

De frequentie van de periodieke terreincontroles (nabehandeling) wordt afgestemd op de leeftijd waarop Amerikaanse vogelkers vruchten begint te dragen. Gedurende 2 tot 3 jaar

Figuur 1: Heupkap is een veelbelovende methode waar momenteel mee geëxperimenteerd wordt. Het voordeel t.o.v. de klassieke methoden is dat zich minder zaailingen vestigen. Vooraan op de foto: heupkap met een zeer klein aantal zaailingen, achteraan: stobbenbehandeling met massale verjonging van (voornamelijk) Amerikaanse vogelkers.

© Sus Willems

na de hoofdbehandeling wordt intensief nabehandeld (7). Vervolgens wordt het terrein om de 2 tot 3 jaar (3) of om de 3 tot 5 jaar (7) nog eens gecontroleerd. Hakhoutbeheer gebeurt met een omlooptijd van 5 tot 7 jaar.

Efficiënt?

De meeste respondenten (27) zijn tevreden met de resultaten van de gebruikte methoden, al is er wel vraag naar meer efficiënte methoden voor de bestrijding van verjonging. De bestrijding van Amerikaanse vogelkers wordt als zeer arbeidsintensief ervaren (6) en volledige bestrijding is economisch moeilijk haalbaar (2). Op schaal van een boscomplex is de efficiëntie laag: als er zaadbronnen blijven bestaan in de omgeving is het *dweilen met de kraan open*. Nabehandeling is essentieel: bestrijding kan pas efficiënt zijn als er wordt nabehandeld (11).

Glyfosaat

Negenentwintig respondenten gebruiken glyfosaat bij de bestrijding van Amerikaanse vogelkers, slechts 3 beheren zonder. De meeste bevrageden hebben echter bedenkingen bij het gebruik van glyfosaat. De effecten van glyfosaat op bijvoorbeeld ongewervelden zijn onvoldoende gekend en onderzocht. Veel beheerders zijn dan ook vragende partij voor effectieve bestrijdingsmethoden zonder glyfosaat. Openbare besturen zijn in elk geval verplicht om hun pesticidengebruik af te bouwen tot een nulgebruik, ten laatste tegen 2015 (Malcorps et al. 2001). De meeste beheerders trachten het gebruik van glyfosaat al te beperken. Bladbehandeling bij verjonging wordt enkel in uitzonderlijke gevallen toegepast, als ze als haren op een hond staan. Bij nieuwe scheuten wordt met besproeien gewacht tot ze voldoende blad hebben in verhouding tot de wortels. De concentratie glyfosaat wordt zo laag mogelijk gehouden, omdat bij concentraties hoger dan 10 % de houtvaten verbranden en de fijne wortels niet bereikt worden.

Zuiver mechanische bestrijding over grote oppervlakten is economisch echter niet haalbaar: *met glyfosaat valt hij te overwinnen, zonder moet je er mee leren leven*. Het is ook niet evident om vrijwilligers te blijven motiveren, gezien manueel uittrekken een zware klus is en de efficiëntie van mechanische methoden als ringen en kappen gering is. Recent wordt heel wat geëxperimenteerd met methoden waarbij veel minder of zelfs helemaal geen glyfosaat gebruikt wordt, zoals het aanplanten van schaduwsoorten, begrazing met schapen of geiten, (versneld) hakhoutbeheer, heupkap.

Kosten?

Het is onmogelijk om een globaal beeld te geven van de inspanningen en kosten die gepaard gaan met de bestrij-

Figuur 2: Bij hak en spuit ontstaat een spookbos. In gebieden met veel recreatie is dit niet altijd wenselijk. © Stephanie Schelfhout

ding van Amerikaanse vogelkers. Slechts weinig respondenten konden concrete cijfers geven over het aantal manuren of over de kosten die jaarlijks of voor een bepaalde oppervlakte gemaakt worden. De inspanningen van vrijwilligers worden nagenoeg nergens gedocumenteerd. Zestien respondenten werken (ook) met vrijwilligers, al dan niet in ruil voor brandhout, de zogenaamde brandhouthobbyisten. Bij vier beheerders wordt sporadisch vogelkers bestreden samen met scouts of scholen.

In de gevallen waar concrete cijfers voorhanden waren, schommelt het aantal manuren per hectare tussen 5 en 190. De hoge aantallen werden vermeld door de bosgroepen: privéboseigenaars stappen vaak met moeilijke vellingen en achterstallig beheerde bestanden naar de bosgroep. Voor nabehandeling wordt gerekend op 8 manuren voor 1 tot 10 ha, afhankelijk van de bedekkingsgraad. De respondenten besteden jaarlijks 0,2-13,9 manuren per ha (gemiddeld 3 manuren per ha) aan de bestrijding van Amerikaanse vogelkers in hun werkingsgebied, voor zones met hoge en lage vogelkersbedekking samen. De vzw Natuurwerk besteedt jaarlijks 20 000 uren aan de bestrijding van Amerikaanse vogelkers.

De vermelde kosten per hectare variëren tussen € 5 (heupkap, met brandhouthobbyisten), € 100 (nabehandeling, ANB), € 360 (hoofdbehandeling, ANB) en € 900 (bosgroep). Bij uitbesteden van het werk wordt gerekend op 500-600 euro ha⁻¹ voor klepelen of maaien, op 30-40 euro per manuur en op 50-70 euro per tractoruur. Een privéboseigenaar betaalt bij de bosgroep 100 euro ha⁻¹. Voor de

methoden die het meest gebruikt worden (Tabel 1) geven we hier ter vergelijking de kosten die vermeld worden in het Normenboek Natuur, Bos en Landschap dat voor Nederland werd opgemaakt (Van Raffe & De Jong 2008). Voor vellen + stobbenbehandeling wordt gerekend op 205 euro ha⁻¹ (bedekking 0-5 %) tot 1050 euro ha⁻¹ (bedekking 75-100 %). Mechanisch verwijderen van verjonging kleiner dan 1 m kost 47 euro ha⁻¹ (bedekking 0-5 %) tot 2197 euro ha⁻¹ (bedekking 75-100 %).

En verder?

Er is veel vraag naar kennisuitwisseling. Vier respondenten gaven aan dat dit intern al gebeurt, maar dat uitwisseling van kennis en ervaringen nodig blijft zolang Amerikaanse vogelkers aanwezig is in Vlaanderen. Er is niet enkel nood aan informatie over methoden, kosten en milieu-impact, maar ook over werkvolume, planning en haalbaarheid. Wetenschappelijk onderzoek op proefpercelen is gewenst, niet alleen voor Amerikaanse vogelkers, maar ook voor andere exoten zoals Amerikaanse eik, robinia, Amerikaans krentenboompje, Japanse duizendknoop en reuzenbalsemien.

Kennis en informatie zouden ook voor privéboseigenaars beter toegankelijk moeten zijn. Een globale strategie is wenselijk voor alle exoten, zodat ook zaadbronnen in bv. wegbermen, tuinen en op industrieterreinen worden aangepakt. Voor 22 van de respondenten zou een algemeen beslissingsschema een meerwaarde zijn: wanneer is het zinvol om te bestrijden, welke methode is het efficiëntst in mijn situatie? Drie respondenten zijn tegen een globale strategie: de omstandigheden zijn te divers, er is sowieso maar een beperkte keuze aan methoden en je kan mensen niet verplichten om te bestrijden.

Conclusie

Amerikaanse vogelkers wordt algemeen bestreden in Vlaamse bossen en de gebruikte 'klassieke' methoden worden als efficiënt ervaren. Daarnaast wordt geëxperimenteerd met methoden waarbij minder of helemaal geen glyfosaat gebruikt wordt. Vele beheerders hebben immers bedenkingen bij het gebruik van glyfosaat; de impact van glyfosaat op het milieu is niet gekend.

Het is onmogelijk om in te schatten wat de totale kostprijs van vogelkersbestrijding in Vlaanderen is: de investeringen worden niet altijd goed gedocumenteerd en het aantal uren waarop door vrijwilligers aan vogelkersbestrijding wordt gedaan is moeilijk te bepalen. Er is bij beheerders veel vraag naar uitwisseling van kennis en ervaringen rond de bestrijding van Amerikaanse vogelkers, én naar een globale strategie: als zaadbronnen blijven bestaan is het immers *dweilen met de kraan open*.

Referenties

- Calle B, Eliat-Eliat O, Schelfhout S & Van De Vijver E (2008) Bestrijding van Amerikaanse vogelkers in het Vlaamse bos: waar staan we anno 2008? Scriptie. Universiteit Gent, Gent, 35 pp.
- Malcorps J, Tobback B, Lachaert P & Bex J (2001) Decreet houdende vermindering van gebruik van bestrijdingsmiddelen door openbare diensten in het Vlaams Gewest. (www.vlaamsparlement.be)
- Muys B & Maddelein D (1993) Amerikaanse vogelkers: van troefkaart tot bospest. Groene Band 91-92: 1-23
- Starfinger U, Kowarik I, Rode M & Schepker H (2003) From desirable ornamental plant to pest to accepted addition to the flora? - The perception of an alien plant species through the centuries. *Biological Invasions* 5: 323-335
- Van Raffe JK & De Jong JJ (2008) Normenboek Natuur, Bos en Landschap 2008. Alterra, Wageningen, 117 pp. (www.normenboek.nl)
- Verheyen K, Vanhellefont M, Stock T & Hermy M (2007) Predicting patterns of invasion by black cherry (*Prunus serotina* Ehrh.) in Flanders (Belgium) and its impact on the forest understorey community. *Diversity and Distributions* 13: 487-497
- Waterinckx M & Roelandt B (2001) De bosinventarisatie van het Vlaams Gewest: resultaten van de eerste inventarisatie 1997-1999. Afdeling Bos en Groen, Brussel, 486 pp.

Figuur 3: Wanneer gekleurd glyfosaat gebruikt wordt, is het duidelijk welke stobben al behandeld zijn. © Stephanie Schelfhout